

Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 128 2007

I distribution:

Swedish Science Press

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Göteborg: Stina Hansson, Lisbeth Larsson

Lund: Erik Hedling, Eva Hættner Aurelius, Per Rydén

Stockholm: Anders Cullhed, Anders Olsson, Boel Westin

Uppsala: Bengt Landgren, Torsten Pettersson, Johan Svedjedal

Redaktörer: Anna Williams (uppsatser) och Petra Söderlund (recensioner)

Inlagans typografi: Anders Svedin

Utgiven med stöd av
Vetenskapsrådet

Bidrag till *Samlaren* insändes till Litteraturvetenskapliga institutionen, Box 632, 751 26 Uppsala. Uppsatserna granskas av externa referenter. Ej beställda bidrag skall inlämnas i form av utskrift och efter antagning även digitalt i ordbehandlingsprogrammet Word. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 1 juni 2008 och för recensioner 1 september 2008.

Uppsatsförfattarna erhåller särtryck i pappersform samt ett digitalt underlag för särtryck. Det består av uppsatsen i form av en pdf-fil.

Abstracts har språkgranskats av Sharon Rider.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet Pg: 5367-8.

Svenska Litteratursällskapets hemsida kan nås via adressen www.littvet.uu.se.

ISBN 978-91-87666-25-4

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by
Elanders Gotab, Stockholm 2007

skulle kunna sättas som sammanfattande formel på Tove Janssons konstnärskap i ord och bild. Boel Westin låter oss ta del av hur strävan efter förnyelse och energin att oförtrutet ge sig i kast med nya utmaningar tog sig de mest skiftande uttryck i Tove Janssons verk. I Westins bok förenas en närmast total överblick över ett livsverk med pregnanta analyser och sammanfattningar av enskilda verk. Läsaren bjuds in till en veritabel upptäcktsresa i ett konstnärskap och dess tillblivelse. Det är bara att tacksamt följa med.

Lena Kåreland

Med livet som insats. Biografen som humanistisk genre. Red. Henrik Rosengren & Johan Östling. Sekel bokförlag, Lund 2007.

Man kan tycka att det här borde vara rätt bok i rätt tid och på rätt plats. Bara i vårt ämne har biografier stått som spönet i backen i vår: Klara Johanson, Tove Jansson, Emilie Flygare-Carlén, C.J.L. Almqvist, Victoria Benedictsson – sidorna uppgår till flera tusen. Och så denna antologi *Med livet som insats. Biografen som humanistisk genre*. Ska här ges nyckeln till en exempellös explosion? Boken går tillbaka på en konferens i Lund hösten 2005, där framför allt historiker och litteraturvetare men även en och annan arkeolog och kulturvetare samlades för att dela med sig av sina erfarenheter av biografiskrivande.

Men kanske är ögonblicket när allt kommer omkring inte så rätt ändå. Skuggan från umeantologin *Att skriva människan* från 1997 faller ännu tung. Då stod den biografiska renässansen just för dörren och då rädde ännu ett spänningsfyllt förhållande till postmodernismen och den utmanande tesen om subjektets död. Nu är det som om den gamla borgerliga jagindividen har återfått fotfästet och bekvämt inrättat sig tillsammans med resterna av det poststrukturalistiska arvet.

Så titeln till trots är det knappast dödsförakt som präglar den här antologin. Här finns inga anfäktelser vare sig av åttiotalets apokalyptiska teori-vågor eller av hämmande övertro på akribi. *Juste milieu* råder och det är svårt att inte hålla med om det mesta som sägs. Individerna är visserligen postmodernistiskt uppluckrad och klädsamt mångfasetterad men en personlig livsberättelse låter sig ändå skrivas. En obruten linje från vaggan till graven låter sig visserligen inte dras men glimtar

av levnadsöden längs en tidsaxel kan fångas. Respekt för de döda går samman med oförskräckt sanningsträvan hos biografen, egen ödmjukhet med sund självtillit. Det går till och med att både vara akademiskt pålitlig och ändå tjäna lite pengar på jobbet. En noggrant etiketterad typografi över biografins olika arter avslutar boken.

Klokt och sansat men så himla kul är det inte. I det avseendet är det egentligen bara två av bidragen som bryter sig ut. Det ena är Yvonne Hirdmans som rymmer en osande loggbok från hennes arbete med biografen om Alva Myrdal. Där konfronteras verkligen biografiskrivandets existentiella vardag och skymtar en forskning som står efter livet. Lurande faller i verksamheten. Som hur raseriet över egna mödor med dokument och handstilar kan spilla över på det biograferade föremålet och en smygande aversion inställa sig i framställningen. Eller den lika smygande avundsen, konkurrensen med föremålet, som ger en skärva i ögat och snedvrider bilden. För att inte tala om den latent intolerans mot kvinnor som den mest helgjutna feminist kan komma på sig med. Det är en obarmhärtigt självavslöjande berättelse som Hirdman ger och på samma gång ofrånkomligt generell. Om man får tro henne själv utgick det en ”uttrycklig order” till skribenterna att höja sig över det specifika till ett generellt plan. Det är den ordern som görs till ett spjärn hos Hirdman, uppsluppet men lärorikt hanterat.

Lärorik på ett annat sätt är den inblick som Christina Carlsson Wetterberg ger i sitt pågående arbete om Frida Stéenhoff. Frida Stéenhoff var en radikal intellektuell och feminist vid förra sekelskiftet, för övrigt den som först försökte ge ordet feminism en positiv innebörd i Sverige. En poäng hos Wetterström är att Stéenhoff ville skaffa sig en ställning som intellektuell utan att binda sig till några organisationer och utan att begränsa sig till rena kvinnofrågor. Att det är en annan sak att vara kvinna och intellektuell än att vara man och intellektuell är något som ännu en modern gestalt som Susan Sonntag kan bära vittnesbörd om.

För att ange vad hon menar med kvinnlig intellektuell lånar Wetterberg en formulering från Toril Moi: ”en kvinna som någon gång tagit sig själv som tänkare på allvar”. Det är ett större steg än det kan tyckas. Först och främst måste den självklara känslan av att männen ändå gör det och har gjort det sedan urminnes tider övervinnas. Sedan måste det nödvändiga modet uppbringas, ett betydligt större mod än vad som behövs för en man i mot-

svarande läge. Sedan kommer den långa vägen till att vinna erkännande, en väg som ännu återstår för många av våra intellektuella som Selma Lagerlöf och Sara Lidman.

Slutligen måste det kanske djupaste hindret forceras, misstanken att det kanske redan rymms alltför mycket allvar i vissa anspråk. Man behöver bara tänka på ett antal manliga gestalter ur romaner av kvinnor: professor Methodius i Fredrika Bremers *Hertha* eller hans brodersjäl Casaubon i George Eliots *Middlemarch*; den tidningsläsande Joel Elversson i Selma Lagerlöfs *Bannlyst*; filosofen Mr Ramsay i Woolfs *Mot fyren*, mannen som fruktar att hans tänkande aldrig ska föra honom längre än till bokstaven R i det alfabet som han föreställer sig att intellektet utgör. Eller för den delen Muminpappan på väg mot sitt Stora Uppdrag ute vid fyren: "Det är så hemskt svårt att vara en pappa."

Kanske är det inte en slump att båda de intressantaste bidragen i denna antologi handlar om "the making of an intellectual woman".

Birgitta Holm

Eva Lilja, *Svensk metrik*. Norstedts akademika förlag, Stockholm 2006.

Svensk språk- och litteraturforskning har länge saknat en kvalificerad metrik; så är inte längre fallet i och med denna bok. Blotta omfånget (654 sid) vittnar om en avsevärd insats, innehållsförteckningen om en respektingivande ambition och resultatet bekräftar intrycket. Detta är ett kraftprov och det givna standardverket beträffande svensk versifikation.

"*Svensk metrik* presenterar en teori och metod möjlig att använda för alla de tre svenska verssystemen – den medeltida fyrslagsräckan, den metriskas versens taktfasta rytmer och den fria versens stilerade fraser" (s 5), vilket är sant men framställningen rymmer mycket mer än så, då den *unterwegs* även erbjuder ett omfattande sammanhållet vershistoriskt parti (knapp 150 sid) samt strödda iakttagelser, resonemang m.m. av minst lika vershistorisk som teoretisk natur. Detta är inget märkligt, då det är svårt att säga något versteoretiskt relevant utan att beakta det historiska perspektivet och det är inte heller något som stör den dispositionella ordningen.

Den första delen ägnas versteori (tillika partiets

titel) och rymmer avsnitt om rytm, meter, klang, strof och versgrupp samt semantisering. Oförskräckt ger sig EL i kast med att diskutera verslärans näst mest problematiska storhet, rytmen (den mest bekymmersamma är då givetvis förhållandet mellan versifikatorisk gestaltning och semantiskt innehåll). Först konstaterar EL att det blott finns upplevd rytm för att sedan resonera om gestaltpreferenser och kroppsrym, dvs hon psykologiserar konsekvent rytmbegreppet. Det kan man naturligtvis göra men risken är stor att man hamnar i impressionism, vilket mycket riktigt blir fallet när EL använder Stagnelii "Längtan" för att tala som "trokéernas lugna tröst" i nämnda dikt (s 39). Det är nog snarare innehållet som är trösterikt inte, rytmen i sig. I stort är dock ELs presentation av rytmen som versifikatorisk-teoretisk storhet givande och mestadels övertygande, inte minst då hon visar sig reserverad inför användningen av musikteori vid versanalys ("musik är ren form som utspelas i tiden"), medan ordkonsten domineras av denotativa betydelser (s 49)). Detta är sansat och distinkt och lätt att instämma i, men det är knappast fallet, när EL då hon med utgångspunkt i Jakobson diskuterar upprepningens fundamentala betydelse för all rytm och berör den antika retorikens uppmärksamhet inför upprepningarnas starka intryck på känslan. Under hänvisning till Laferrière skriver hon: "Den yttersta innebörden förblir driftsladdad och förbjuden, den kommer man inte åt. Ljuden laddas med alltmer känsla för varje gång de återkommer" (s 43). Detta är suggestivt men föga vetenskapligt. Särskilt problematiskt är naturligtvis den driftsladdade och förbjudna innebörden. Vad betyder detta egentligen? Nu är det dags för EL att definiera rytm. Efter att ha snuddat vid förplatonisk rytmdefinition, Platon själv ("rytm är ordnad rörelse", s 53), begreppet prominens (betonad stavelse som ävenledes är versifikatorisk verksam, s 55), binaritet, segmentering, gruppering och semantisk rytm landar så EL på följande vis: "Rytm är gruppering av impulser antingen i tiden till rörelser eller i rummet till mönster", en definition så vid att den knappast känns alldeles användbar i ett versifikatoriskt-analytiskt sammanhang. Det är däremot de av EL presenterade kategorierna som föregår den slutliga rytmdefinitionen, så det är till dem analytikern får vända sig.

Efter detta följer ett avsnitt om meter, ett begrepp som EL definierar som "regelbunden puls", eller närmare bestämt som "en temporal, seriell